

EIROPAS SAVIENĪBAS MĀKSLĪGĀ INTELEKTA AKTS – IZAICINĀJUMI CEĻĀ UZ ES VIENOTO REGULĒJUMU

THE EU ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT – CHALLENGES ON THE WAY TO THE EU SINGLE REGULATION

Jūlija Terjuhana, MA, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante

Summary

The European Union's (EU) AI Act, which was introduced in April 2021, aims to regulate the use and development of artificial intelligence (AI) within the EU. However, the act has received considerable criticism from various stakeholders, including academics, industry players, and civil society organizations. This article analyses some of the most prominent criticisms of the EU AI Act and discusses their potential implications for the regulation of AI in the EU.

Atslēgvārdi: mākslīgais intelekts, riskos balstīta pieeja, MI pārvaldība, MI ētika

Keywords: artificial intelligence, risk-based approach, AI governance, AI ethics

Ievads

Mākslīgā intelekta (turpmāk – MI) straujā attīstība un izplatība ir radījusi bažas par sekām, ko varētu radīt MI nekontrolēta izmantošana. 2022. gada beigas iezīmē izrāvienu¹ MI tehnoloģiju tirgū, kad patērētājiem kļuvis plaši pieejams mākslīgā intelekta rīks *Chat GPT*,² un 2023. gada sākums ir iezīmējis vēl sīvāku konkurenci starp tādiem uzņēmumiem kā *Microsoft* un *Google*, kas ir uzsākuši MI sacensību – tehnoloģiju milzis *Google* ir izsludinājis, ka jau tuvākajā laikā lietotājiem kļūs pieejams mākslīgā intelekta rīks *Bard*,³ bet ar *Microsoft* palīdzību veidotā *Chat GPT* izstrādātāji ir paziņojuši par jaunu, vēl spējīgāku *Chat GPT* versijas palaišanu. Šis raksts top laikā, kad piedzīvojam intensīvu pasaules vadošo tehnoloģiju uzņēmumu sacensību par līdera lomām ikdienas lietotājam pieejamā un plaši izmantojamā mākslīgā intelekta

¹ Sidar C. 2023 Will Be A Defining Year For AI And The Future Of Work, <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/01/25/2023-will-be-a-defining-year-for-ai-and-the-future-of-work/?sh=1804b9e8218b> [aplūkots 15.03.2023.].

² Chat GPT, <https://chat.openai.com/> [aplūkots 15.03.2023.].

³ Bard: Google launches ChatGPT rival, <https://www.bbc.com/news/technology-64546299> [aplūkots 15.03.2023.].

riku tirgū, un vienlaikus laikā, kad Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) notiek aktīvs darbs pie MI akta gala versijas izstrādes. Šis ir patiesi dinamisks laiks, kad situācija attīstās nepieredzēti strauji, tādējādi jautājums par nepieciešamību regulēt mākslīgā intelekta sistēmas iegūst vēl lielāku aktualitāti nekā iepriekšējos gados.

Lai ieviestu vienotu regulējumu MI jomā, ES 2021. gada aprīlī publicēja un nodeva publiskai apspriešanai priekšlikumu par MI aktu.⁴ Kad akts tiks pieņemts, tam būs regulas spēks un tas būs tieši piemērojams visās ES dalībvalstīs. Akta mērķis ir regulēt MI izstrādi un izmantošanu un nodrošināt, lai ES izmantojamās MI sistēmas būtu pārredzamas, izskaidrojamas un respektētu ES izvirzītās vērtības. Apkopojot par MI akta projektu saņemtos viedokļus un veicot precizējumus MI akta projektā, 2022. gada 6. decembrī⁵ ES Padome pieņēma kopēju nostāju MI akta jautājumā. Saskaņā ar to MI akta projekta izstrādei jābūt pabeigtai līdz 2023. gada martam, pēc tam sāksies t. s. trijloga sarunas. Tiek prognozēts, ka MI akts tiks pieņemts 2023. gada otrajā pusē vai 2024. gada sākumā.

Neraugoties uz to, ka MI akta virsmērķis ir stiprināt ES pamatvērtības un nepieļaut tādu nekontrolētu MI izmantošanu, kas apdraudētu cilvēka pamattiesības, MI akta priekšlikums ir saņēmis ievērojamu ieinteresēto pušu (*stakeholders*) kritiku. Šajā rakstā autore analizēs tikai dažus kritiskus viedokļus, kuri ir izteikti par priekšlikumu un saistīti ar MI sistēmu izmantošanas radītajiem riskiem. MI akta kritiķi apgalvo,⁶ ka tiesību akta noteikumi ir pārāk vispārīgi un var radīt pārmērīgu slogu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, tādējādi kavējot inovāciju attīstību ES.

Šajā rakstā autore analizē ES MI aktam veltīto kritiku un tās ietekmi uz MI regulējumu ES. Vispirms autore sniedz ieskatu plānotā regulējuma būtiskajos aspektos. Pēc tam analizē MI akta kritiku, kas veltīta MI sistēmas un augsta riska MI sistēmas definīcijām un pienākumiem, kuri paredzēti to izstrādātājiem. Līdztekus autore analizē šīs kritikas ietekmi uz topošo MI regulējumu.

1. Priekšlikums par ES Mākslīgā intelekta aktu

ES MI akta mērķis ir izveidot tiesisko regulējumu MI sistēmu izstrādei, ieviešanai un izmantošanai ES. MI aktā MI sistēmas ir iedalītas četrās kategorijās: zema riska, ierobežota riska, augsta riska un nepieņemama riska MI. Jo augstāks ir MI radītais risks, jo augstākas prasības MI regula izvirza MI sistēmām.

Nepieņemams risks

MI regulas 5. pants aizliedz tādu MI sistēmu izmantošanu, kuras nepārprotami apdraud cilvēku drošību un tiesības un kuru izmantošana, visticamāk, radīs

⁴ Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus savienības leģislatīvos aktus. Pieņemts 21.04.2021., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206> [aplūkots 15.03.2023.].

⁵ Council of the EU. Artificial Intelligence Act: Council calls for promoting safe AI that respects fundamental rights, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/06/artificial-intelligence-act-council-calls-for-promoting-safe-ai-that-respects-fundamental-rights/> [aplūkots 15.03.2023.].

⁶ Public consultation. Artificial intelligence – ethical and legal requirements, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12527-Artificial-intelligence-ethical-and-legal-requirements_en [aplūkots 15.03.2023.].

personām fizisku vai psiholoģisku kaitējumu. Pie šīs kategorijas pieskaitāmas MI sistēmas, kas manipulē ar cilvēku uzvedību, lai apietu lietotāju brīvo gribu, un sistēmas, kas ļauj valdībām veikt t. s. indivīdu “sociālo novērtējumu”, balstoties uz viņu sociālo uzvedību un personīgajām īpašībām.

Augsts risks

MI regulas 6. pants satur kritērijus, kas nosaka, kad MI uzskatāms par augsta riska MI sistēmu. Konkrētas augsta riska MI sistēmas ir uzskaitītas MI akta III pielikumā. Par augsta riska sistēmām tiek uzskatītas MI sistēmas, kuras izmanto šādās jomās:

- kritiskā infrastruktūra (piemēram, transports), kas var apdraudēt iedzīvotāju dzīvību un veselību;
- izglītība vai arodmācības, kas var ietekmēt cilvēka piekļuvi izglītībai un profesionālajai dzīvei (piemēram, eksāmenu vērtēšana);
- ražojumu drošības komponentes (piemēram, MI izmantošana robotizētā ķirurģijā);
- nodarbinātība, personāla vadība un piekļuve pašnodarbinātībai (piemēram, CV šķirošanas programmatūra darbā pieņemšanas procedūrām);
- būtiski privātie un sabiedriskie pakalpojumi (piemēram, kredīspējas novērtējums, kas iedzīvotājiem var liegt iespēju saņemt aizdevumu);
- tiesibaizsardzība, kas var ietekmēt cilvēku pamattiesības (piemēram, pierādījumu ticamības novērtējums);
- migrācijas, patvēruma un robežkontroles pārvaldība (piemēram, ceļošanas dokumentu autentiskuma verificācija);
- tiesvedība un demokrātiski procesi (piemēram, tiesību aktu piemērošana konkrētam faktu kopumam);
- ārkārtas pirmās reaģēšanas dienestu nosūtīšana vai to prioritātes noteikšana, tostarp ugunsdzēsējiem un medicīniskajai palīdzībai.

MI regulas 2. un 3. nodaļa satur prasības, kas jāizpilda augsta riska MI sistēmu sagādātājiem pirms to laišanas tirgū:

- jāparedz atbilstošas riska novērtēšanas un mazināšanas sistēmas;
- jānodrošina augstas kvalitātes datu kopu izmantošana sistēmā, lai līdz minimumam samazinātu riskus un diskriminējošu iznākumu;
- jānodrošina sistēmas darbību reģistrēšana, lai nodrošinātu rezultātu izsekojamību (“žurnāldatnes”);
- jānodrošina detalizēta dokumentācija, kurā sniegta visa nepieciešamā informācija par sistēmu un tās mērķi, lai iestādes varētu novērtēt tās atbilstību;
- jānodrošina skaidra un atbilstīga informācija lietotājam;
- jāveic atbilstoši cilvēka veikti pārraudzības pasākumi, lai līdz minimumam samazinātu riskus;
- jānodrošina augsta līmeņa noturība, kiberdrošība un precizitāte.⁷

⁷ Eiropas Komisija. Izcilība un uzticēšanās mākslīgajam intelektam, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/excellence-trust-artificial-intelligence_lv [aplūkots 15.03.2023.].

MI regula no augsta riska MI sistēmu vidus jo īpaši izceļ biometriskās tālidentifikācijas sistēmas. Tās visas ir uzskatāmas par augsta riska sistēmām, uz kurām attiecas visstingrākās prasības. To izmantošana reāllaikā sabiedriskās vietās tiesībaizsardzības nolūkos principā uzskatāma par aizliegtu. MI regula nosaka nedaudzos izņēmuma gadījumus, kas ir reglamentēti (piemēram, ja tas noteikti nepieciešams, lai meklētu pazudušu bērnu, novērstu specifiskus un nenovēršamus terorisma draudus vai atklātu, atrastu, identificētu vai sauktu pie atbildības smaga noziedzīga nodarījuma veicēju vai aizdomās turēto). Šādai izmantošanai vajadzīga tiesas vai citas neatkarīgas struktūras atļauja un atbilstīgi laika, ģeogrāfiskā tvēruma un izmantoto datubāzu ierobežojumi.

Ierobežots risks

Šajā grupā ietilpst atsevišķas konkrētas MI sistēmas, uz ko attiecas MI regulas 52. pantā ietvertais pārredzamības nodrošināšanas pienākums. Piemēram, izmantojot sarunbotus, ko darbina MI sistēmas, lietotājiem būtu jāapzinās, ka viņi mijiedarbojas ar MI sistēmu, lai varētu pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus – turpināt tās izmantot vai ne. Šāds pienākums attieksies arī uz audiovizuālā satura publiskošanu, ja tajā ir izmantota t. s. dziļās viltošanas jeb *deep fake* tehnoloģija.

Minimāls risks

MI regula ļauj brīvi izmantot tādas lietojumprogrammā MI iespējas videospēles vai mēstuļu filtrus. Lielākā daļa MI sistēmu ietilpst šajā kategorijā. MI regulas projekts detalizētāk šo kategoriju neaplūko un papildu pienākumus neuzliek, jo šīs MI sistēmas rada tikai minimālu risku vai nerada nekādu risku indivīdu tiesībām vai drošībai. Attiecībā uz MI, kas nerada augstu risku, EK ierosinājusi ieviest brīvprātīgus rīcības kodeksus, kā arī “regulatīvās smilškastēs”, kuru nolūks ir veicināt atbildīgu inovāciju.⁸

EK ir paredzējusi, ka jaunos noteikumus uzraudzīs dalībvalstu kompetentās tirgus uzraudzības iestādes, un ierosinājusi izveidot Eiropas Mākslīgā intelekta padomi, kas veicinātu MI standartu izstrādi.⁹

2. MI aktam veltītā kritika

Laikā, kad MI akts atradās publiskajā apspriešanās, par to tika sniegtas 304 atsauksmes,¹⁰ ko iesnieguši tehnoloģiju nozares, nevalstisko organizāciju un institūciju pārstāvji kā no ES dalībvalstīm, tā arī no trešajām valstīm (piemēram, ASV un Japānas). Sniedzot atsauksmes, to autori ir vērsuši uzmanību uz daudzām MI akta nepilnībām.

⁸ Digitālajam laikmetam gatava Eiropa: Komisija ierosina jaunus noteikumus un darbības, lai veicinātu izcilību un uzticēšanos mākslīgajam intelektam, https://ec.europa.eu/latvia/news/digit%C4%81lam-laikmetam-gatava-eiropa-komisija-ierosina-jaunus-noteikumus-un-darb%C4%ABbas-lai_lv [aplūkots 15.03.2023.].

⁹ Turpat.

¹⁰ Public consultation. Artificial intelligence – ethical and legal requirements, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12527-Artificial-intelligence-ethical-and-legal-requirements_en [aplūkots 15.03.2023.].

Būtiskākie no tiem ir MI sistēmas definīcija, augsta riska MI sistēmu uzskaitījums un pienākums uzņēmumiem veikt pašnovērtējumu par augsta riska MI sistēmām.

Mākslīgā intelekta definīcija

Viens no kritikas objektiem MI akta priekšlikumā ir pārāk plašā MI sistēmas definīcija. Tas, vai tehnoloģija ir uzskatāma par MI sistēmu, ir izšķirošs kritērijs, kas nosaka, vai attiecībā uz to ir piemērojams MI akts.

Lielbritānijas tehnoloģiju uzņēmumu asociācija *TechUK* savā atsauksmē par MI akta priekšlikumu norāda, ka piedāvātā MI definīcija ir tik plaša, ka “iziet ārpus tādas tehnoloģijas robežām, ko tipiski pieņemts uzskatīts par “intelektuālu”. Tādējādi piedāvātajā definīcijā ietilptu arī statistikas programmatūra un pat vēl plašāka pielietojuma datorprogrammas”¹¹ – t. i., tehnoloģijas, kuras pēc savas būtības nav uzskatāmas par MI sistēmām. Šādai kritikai pievienojas arī uzņēmumi *Huawei* un *IBM*, aicinot sašaurināt “MI sistēmas” definīciju.

MI akts šeit sastopas ar vienu no tipiskajiem jurisprudences izaicinājumiem tehnoloģiju jomā: ir nepieciešams atrast apzīmējumu jau esošajām MI tehnoloģijām un definēt tās tā, lai definīcija būtu pietiekami precīza un vienlaikus pietiekami universāla, lai to nevajadzētu regulāri mainīt, parādoties arvien jauniem tehnoloģiskiem risinājumiem.¹² Neskaidras, izplūdušas definīcijas var radīt risku, ka iecerētās normas tiks apietas vai piemērotas nepareizi. Sākotnēji piedāvātā MI definīcija ir plaša un rada risku, ka par mākslīgo intelektu tiks uzskatītas arī tādas datorprogrammas, kuras nav MI sistēmas un kurām nepiemīt MI sistēmu īpašības. Arī vairāki eksperti, tostarp Ūmeo Universitātes MI profesore Virdžīnija Dignuma (*Virginia Dignum*) kritizē neskaidro mākslīgā intelekta definīciju, norādot, ka tā “paver iespēju apiet [MI aktā noteiktos] aizliegumus”.¹³

Reaģējot uz kritiku, Eiropas Komisija (turpmāk – EK) ir nolēmusi¹⁴ veikt precizējumus mākslīgā intelekta sistēmas definīcijā, atkāpjoties no sākotnējā MI sistēmas formulējuma un ievērojot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) izstrādātās MI definīcijas.¹⁵

Jaunā, papildinātā MI akta versija,¹⁶ kas tiek dēvēta arī par kompromisa versiju, paredz, ka sākotnējā definīcija (*programmatūra, kas izstrādāta, izmantojot vienu vai vairākas I pielikumā uzskaitītās metodes un pieejas, un attiecībā uz cilvēka noteiktu*

¹¹ Clarke L. MEPs are preparing to debate Europe’s AI Act. These are the most contentious issues, <https://techmonitor.ai/policy/meps-are-preparing-to-debate-europes-ai-act-these-are-the-most-contentious-issues> [aplūkots 15.03.2023.].

¹² Zanol J. et al. What is “AI”? Exploring the Scope of the “Artificial Intelligence Act. Internationales Rechtsinformatik Symposium 2022, https://jusletter-it.weblaw.ch/dam/publicationsystem_leges/iris2022/zanoal_et_al_what_is_ai.pdf [aplūkots 15.03.2023.].

¹³ Clarke L. The EU’s leaked AI regulation is ambitious but disappointingly vague, <https://techmonitor.ai/policy/eu-ai-regulation-machine-learning-european-union> [aplūkots 15.03.2023.].

¹⁴ Ibid.

¹⁵ OECD AI Principles overview, <https://oecd.ai/en/ai-principles> [aplūkots 15.03.2023.].

¹⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts – Presidency compromise text, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14278-2021-INIT/en/pdf> [aplūkots 15.03.2023.].

konkrētu mērķu kopumu var radīt tādu iznākumu kā saturs, prognozes, ieteikumi vai lēmumi, kuri ietekmē vidi, ar ko tie mijiedarbojas) varētu tikt aizstāta ar šādu definīciju:

mākslīgā intelekta sistēma (AI sistēma) ir sistēma, kas

- i) saņem mašīnu un/vai cilvēku datus un ievadi,*
- ii) secina, kā sasniegt noteiktu cilvēka definētu mērķu kopumu, izmantojot mācīšanos, spriešanu vai modelēšanu, ko īsteno ar metodēm un pieejām, kas uzskaitītas I pielikumā, un*
- iii) ģenerē izvadi satura veidā (ģeneratīvas AI sistēmas), prognozes, ieteikumus vai lēmumus, kas ietekmē vidi, ar ko tā mijiedarbojas.*

Salīdzinot ar sākotnēji piedāvāto MI definīciju, redzams, ka tās uzlabotā versija uzsver, ka sistēma saņem datus, kā arī papildus lēmumiem, ieteikumiem, prognozēm un saturam jaunā definīcija sevišķi uzsver, ka tā attiecas arī uz ģeneratīvo MI. Tiek lēsts, ka šāds formulējums izvēlēts, reaģējot uz pēdējā laika notikumiem nozarē. Likumdevējam bija būtiski ietvert definīcijā MI radītu izvadi satura veidā, kas ir mērķēts uz tādiem ģeneratīvā MI veidiem kā *Chat GPT*, kas neļautu šāda veida rīkiem palikt ārpus regulējuma.¹⁷

Nemot vērā to, ar kādu ātrumu šobrīd attīstās MI rīku dažādība, MI definīcija ir viens no lielākajiem izaicinājumiem. Šī tendence, kad normatīvais regulējums atpaliek no faktiski tirgū esošās tehnoloģisko risinājumu daudzveidības, kopumā ir raksturīga informācijas tehnoloģiju nozarei. Neraugoties uz uzlaboto MI sistēmas definīciju, pastāv risks, ka MI akta darbības laikā var tikt izveidoti arvien jauni MI rīki, kas varētu neatbilst aktā formulētajai MI definīcijai, un tādējādi uz tām neattiektos tā prasības, neraugoties uz riska līmeni, ko tie radītu.

Augsta riska MI sistēmas jēdziens

MI akta priekšlikums ietver plašu pienākumu klāstu, kas galvenokārt ir adresēts augsta riska MI sistēmām. Iecerētais augsta riska MI sistēmu regulējums ir saņēmis kritiku par vairākiem MI akta priekšlikumā ietvertajiem aspektiem. Pirmkārt, priekšlikums par MI aktu satur ierobežotu augsta riska MI sistēmu uzskaitījumu. Šāda pieeja tiek kritizēta par to, ka piemērveida tehnoloģiju uzskaitījums var radīt situācijas, ka gadījumos, kad MI sistēma faktiski rada augstu risku, bet nav iekļauta šajā sarakstā, pieejot regulējumam formāli, šādas sistēmas varētu nokļūt ārpus regulējuma un uz tām neattiektos aktā noteiktie pienākumi.¹⁸ Līdzīgi kā MI sistēmas definīcija, augsta riska sistēmu uzskaitījums ir šibrīža tehnoloģiskās situācijas atspoguļojums, taču laikā, kad MI jomā notiek strauja attīstība, šāda pieeja draud atstāt ārpus regulējuma tvēruma riskantus, bet likumdevējam vēl nezināmus MI izmantošanas veidus.

¹⁷ Bertuzzi L. EU lawmakers set to settle on OECD definition for Artificial Intelligence, <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/eu-lawmakers-set-to-settle-on-oecd-definition-for-artificial-intelligence/> [aplūkots 15.03.2023.].

¹⁸ De Cooman J. Humpty Dumpty and High-Risk AI Systems: The Ratione Materiae Dimension of the Proposal for an EU Artificial Intelligence Act. *Market and Competition Law Review*, Vol. 6, Issue 1. Porto, 2022, pp. 49–88, <https://www-scopus-com.datubazes.lanet.lv/record/display.uri?eid=2-s2.0-85139771577&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=EU+AI+act&nlo=&nlr=&nls=&sid=29ac38b4799b18c9c-256747b2499ad8c&so=b&sd=b&sl=24&s=TITLE-ABS-KEY%28EU+AI+act%29&relpos=27&citeCnt=1&searchTerm=> [aplūkots 15.03.2023.].

Atsaucoties uz pausto kritiku, EK ir pilnībā pārrakstījusi visu MI akta 6. pantu, informējot, ka tas darīts, lai skaidrotu, kāda loģika slēpjas aiz augsta riska MI sistēmu klasifikācijas.¹⁹ Tāpat tika papildināts MI akta III pielikums, uz kuru atsaucas akta 6. pants un kurš satur MI tehnoloģiju uzskaitījumu, kas varētu radīt augstu risku. Taču aizvien pants atsaucas uz akta III pielikumu, kas satur ierobežotu tehnoloģiju uzskaitījumu, bet 6. pants neparedz vispārīgus kritērijus, kādiem būtu jāatbilst MI sistēmām, kas atrodas ārpus akta sarakstiem, lai tās varētu uzskatīt par augsta riska MI. Akta 7. pants paredz likumdevēja tiesības arvien papildināt III pielikumu ar jaunām tehnoloģijām. Taču šāda pieeja aizvien nerisina kritiķu norādīto problēmu un saglabā risku, ka jauni risinājumi radīs nekontrolētus riskus indivīdu tiesībām, ja tie izmantos tehnoloģijas, kas nav iekļautas šajos sarakstos.

Augsta riska sistēmas pašnovērtējums

Otrkārt, kā sākotnējais MI akta projekts, tā projekta papildinātā versija 8.–15. pantā paredz plašu pienākumu klāstu augsta riska MI sistēmu izstrādātājiem, tostarp risku vadības, dokumentācijas, datu kvalitātes izvērtēšanas jomā. Viens no šādiem pienākumiem ir sistēmas pašnovērtējums, kas jāveic attiecībā uz augsta riska MI sistēmu (izņēmums ir biometriskas tālidentifikācijas sistēmas, uz kurām attiektos trešās personas veikta atbilstības novērtēšana).²⁰ AI izstrādātāji var brīvprātīgi lūgt trešās puses novērtējumu, ja viņi to uzskata par nepieciešamu, neatkarīgi no sistēmas riska līmeņa. Visu pārējo augsta riska gadījumu AI nodrošinātāji varēs veikt iekšējo kontroli bez ārēja audita.

Šāda pieeja saņēma plašu kritiku no vairākiem skatpunktiem. Profesori Maikls Vils (*Michael Veale*) un Frederiks Zoitervīns (*Frederik Zuiderveen*) atzīst, ka šāda pieeja ir pārsteidzoša.²¹ Faktiski varētu rasties situācija, kad trešo pušu novērtēšana ir nepieciešama tikai ļoti retos gadījumos. Aktā paredzētā pašnovērtēšana ir atstāta pašu uzņēmumu rokās, kas rada risku, ka uzņēmumi nespēs vai nevēlēsies nodrošināt pienācīgas iekšējās kontroles sistēmas, un tas varētu “dod zaļo gaismu dažiem viskaitīgākajiem mākslīgā intelekta izmantošanas gadījumiem”.²²

Savukārt no mazo un vidējo uzņēmumu (turpmāk – MVU) skatpunkta bažas par pašnovērtējumā balstītu pieeju pauž arī organizācijas, kas pārstāv MVU.²³ MVU pārstāvji pauž, ka parasti šāda novērtēšana balstās industrijas standartos. Šo standartu radīšanā piedalās tehnoloģiju uzņēmumu apvienības, kurās ir nepietiekami pārstāvētas

¹⁹ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts – Presidency compromise text, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14278-2021-INIT/en/pdf> [aplūkots 15.03.2023.].

²⁰ Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus savienības leģislatīvos aktus. Pieņemts 21.04.2021., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206> [aplūkots 15.03.2023.].

²¹ Veale M., & Zuiderveen Borgesius F. Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act. In: *Computer Law Review International*. Köln: 2021, <https://osf.io/preprints/socarxiv/38p5f> [aplūkots 15.03.2023.].

²² Sandra Edri, vecākā politikas podomniece organizācijā *European Digital Rights*; Clarke L. The EU’s leaked AI regulation is ambitious but disappointingly vague, <https://techmonitor.ai/policy/eu-ai-regulation-machine-learning-european-union> [aplūkots 15.03.2023.].

²³ Piemēram, European Digital SME Alliance.

MVU intereses.²⁴ Tādējādi MVU organizācijas vērš uzmanību, ka atbilstības un pašnovērtējuma prasību izpilde uzliek nesamērīgu finanšu un administratīvo slogu MVU un šāda pieeja atstās negatīvu ietekmi uz inovāciju attīstību, kuras neatņemama sastāvdaļa ir MVU. Raksta tapšanas laikā Eiropas Parlamentā turpinās tehniskās un politiskās diskusijas ar MVU pārstāvjiem, lai panāktu vienotu nostāju šajā jautājumā.²⁵

ES MI akts ir svarīgs solis ceļā uz MI tehnoloģiju attīstības un izmantošanas regulēšanu ES. Lai gan MI akta priekšlikums ir saskāries ar plašu kritiku par MI sistēmas definīcijas neskaidrību, augsta riska MI sistēmas definīcijas trūkumu un pārmērīgu slogu MVU, reaģējot uz kritiku, likumdevējam vajadzētu paturēt prātā MI akta virsmērķi – radīt normatīvo regulējumu, kas veicinātu, nevis aizkavētu MI izstrādātāju konkurētspēju un nodrošinātu balansu starp iesaistīto pušu interesēm, īstenojot ES vērtībās balstītu pieeju. Šobrīd, kad turpinās darbs pie MI akta priekšlikuma uzlabošanas, ES ir jāturpina sadarboties ar ieinteresētajām personām (*stakeholders*), lai risinātu paustās bažas un nodrošinātu, ka tiek pieņemti tādi noteikumi, kas efektīvi aizsargātu individu, komersantu un visas sabiedrības tiesības un intereses.

Kopsavilkums

1. ES MI aktā piedāvātā MI sistēmas definīcija ir saņēmusi plašu informācijas tehnoloģiju nozares pārstāvju kritiku. Pārāk plaša un tehniski neatbilstoša MI sistēmas definīcija radīja risku, ka akta tvērumam tiktu pakļautas tehnoloģijas, kas pēc savas būtības un funkcionalitātes nav uzskatāmas par MI sistēmu, kā arī to, ka uzņēmumi varētu apiet ES MI aktā noteiktos ierobežojumus un pienākumus. Lai to nepieļautu, ES ir precizējusi MI aktā ietvertu MI sistēmas definīciju, kā arī ietvērusi tajā ģeneratīvo MI, lai nepieļauju tādu tehnoloģiju kā *Chat GPT* palikšanu ārpus regulējuma tvēruma.
2. ES MI aktā MI sistēmas ir iedalītas nepieļaujama riska, augsta riska, ierobežota riska un zema riska sistēmās. Augsta riska sistēmas var radīt būtisku risku veselībai, drošībai vai individu pamattiesībām. Akta III pielikums satur augsta riska MI sistēmu uzskaitījumu, tomēr akta 6. pants arī pēc tā atkārtotas izskatīšanas un pilnīgas pārrakstīšanas aizvien nesniedz skaidrus, vispārīgus norādījumus par to, kas ir augsta riska MI sistēma gadījumos, ja MI sistēma nav starp sarakstā uzskaitītajām. Šis skaidrības trūkums ir radījis bažas, ka noteikumi var nebūt efektīvi, lai novērstu MI sistēmu radītos riskus.
3. Augsta riska MI sistēmu gadījumā MI akts paredz augsta riska MI sistēmu izstrādātāju pašnovērtējumu un brīvprātīgu atbilstību MI aktā noteiktajām prasībām, pamatojoties uz industrijas standartiem. MVU pauž bažas, ka paškontroles sistēmu ieviešana rada tiem nesamērīgu finanšu un administratīvo slogu. Šāda pieeja rada bažas, ka kontroles trūkums pār augsta riska sistēmām var radīt neatbilstīgu sistēmu izmantošanu un veicināt komersantu vēlmi apiet MI akta prasības.

²⁴ Clarke L. MEPs are preparing to debate Europe's AI Act. These are the most contentious issues, <https://techmonitor.ai/policy/meps-are-preparing-to-debate-europes-ai-act-these-are-the-most-contentious-issues> [aplūkots 15.03.2023.].

²⁵ Bertuzzi L. MEPs advance on AI conformity assessment for high-risk uses, <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/meps-advance-on-ai-conformity-assessment-for-high-risk-uses/> [aplūkots 15.03.2023.].